

az egymás mellé állított töredékek, szövegtörmelékek, stílusok nyelvi összjátéka és kapcsolatai érdekesek, semmint önmagában az, amit föltárnak a versek mögé gondolt tartalmakból. Ennek megfelelően a hangnem is állandóan változik: a szikár tudományostól a költőt és kommentátort sem kímélő irónián át a keményen parodikus, sőt esetenként szatirikus hangütésig. Fölteszem, a magyar nyelv legnagyobb mesterét, Kosztolányi nyelv művelői erőfeszítéseit érő kételkedés értelmezhető-e másképp, mint szinte kegyetlen öníroniaként?

Ahogy a jegyzetekből egyre inkább kirajzolódik egyfajta alkotói portré, ahogy egyre több apróságot tudunk meg, s ezzel párhuzamosan a mozaikos szórtság érzése is erősödik, úgy lehetünk tanúi annak is, amiként ellentmondások, gyűrődések furakszanak a bontakozó arckép vonásai közé. A magyarázó-értelmező szövegrészek nemegyszer Kommentátor és Kemenes vitájáról, egyet nem értéséről tájékoztatnak. S valóban: e két „perszóna”, a költői-alkotói és a hétköznapi-polgári, pontosabban (irodalom)tudósi-kommentátori „maszk” nem azonos, miként a versekben megszólított és a valós Jolanta sem fedi teljesen egymást. Olyannyira, hogy a bevezető sorok szerint a költő, vagyis Kemenes, aki az első versekkel született meg, 1998-ban elhunyt, mert többé már nem kerülnek ki keze alól műalkotások – a művészi elhallgatás okairól

egyébként a hites és szerencsére nem épp szűkszávú kommentátor, azaz dr. Géfin László nyugalmazott egyetemi tanár szintén részletesen beszámol. Kemenes és Géfin, a költő és a polgári személy tehát leginkább „alteregók”, egymás alakmái. Tükörképek, melyek azonossága és különbözősége mintegy leképezi (tükrözi) a versek és jegyzetek önarcképszerűségében, valamint kollázsjellegében meghúzódó kettősséget. A versek is, melyek nem egy esetben éppannyira szerelmes vallomások, amennyire a gyakorta élet és művészet határait kísérő avantgárd formabontó és személytelenítő költészettanának kései újraírásai.

BENGI LÁSZLÓ

(Magyar Műhely Kiadó, Budapest, 2002, 212 oldal, 1500 Ft)

RAINER MARIA RILKE:

Malte Laurids Brigge feljegyzései és más szépprózai írások

Rilke magyar nyelvű értelmezése hosszú múltra tekinthet vissza, s az eltelt csaknem száz év során sokan vállalkoztak művészetének tolmácsolására. Műveinek újbóli megjelenítése tekinthető újraolvasásukra tett javaslatnak is. Arra figyelmeztet, hogy az értelmezés az irodalmi fo-

lyamatok alakította változó össze-
függésrendszernek is függvénye.
Rilke prózai szövegeinek kiválasztá-
sa önmagában is fölfogható egyfajta
ajánlatként, hiszen elbeszélő művé-
szete viszonylag kevésbé ismert a
magyar olvasók előtt. Annak ellené-
re, hogy hatása nem csekély, sőt a
kötet címébe emelt regényt a 20.
századi próza legfontosabb alkotásai
között tartják számon.

A válogatás különböző műfajú
alkotásokat ölel fel: egyaránt tartal-
maz levelet, esszét, elbeszélést, pró-
zaverset, regényt. A szövegek műfa-
ji sokfélesége és alakításbeli külön-
bbségei révén a kötet többféle olvasói
elvárás számára nyitott; s így az ol-
vasói előfeltevések és értelmezési
minták határozhatják meg, mi vál-
hat hangsúlyossá a kötetből. Nem
szokás ugyan, most mégis élek a le-
hetőséggel, és egyetlen szövegről
szólok részletesebben.

A *Rilke Kristóf kornétás szerelmé-
nek és halálának legendája* a gyerek-
korból a halálba vivő útnak, a törökök
elleni hadjárat során felnőtté váló fia-
tal kornétás történetének prózaverssé
oldódó elbeszélése. A szakadatlan
vágta – motivikusan visszatérő –
képzete a szöveg nyitányában az egy-
vonalú egymásutániségként fölfog-
gott idő elvének föloldásával kapcsol-
ódik össze: „Vágta, vágta, vágta, na-
pon át, éjen át, napon át. / Vágta,
vágta, vágta. [...] És mindig az egy-
forma kép. Sok is az embernek két
szem. S csak éjszaka képzeli néha,

hogy ismeri útját. Éjszaka talán meg-
tesszük visszafelé, amit nappal nyer-
tünk nagy nehezen, az idegen nap
tüzeiben?” A körkörös, egyszerre is-
métlődő és megszakadó, visszatérő
és széttöredező, átláthatatlan szöve-
vénné fonódó s újra szétfeszülő idő
tapasztalatát az elbeszélés magára
a szövegre is visszavonatköztatja,
mégpedig kétféleképpen: egyfelől az
ismétlésnek az elbeszélés mikéntjé-
ben és a szöveg nyelvi megformálás-
ban érvényesülő elve révén, mely a
varázsoson megmunkált hangzás-
ban, a mondatokon belül s között ér-
vényesülő szerkezeti ismétlődések-
ben, a szaggatott, visszatérő jelenet-
darabokat egymás után sorakoztató,
balladisztikus hangvételű történet-
mondásban, a szünetekkel tagolt szö-
vegkép ritmusában s a metaforikus
szerepű elemek állandó visszatérésé-
ben, bonyolult egymásra rétegződé-
sében egyaránt érzékelhető; másfelől
az egyvonalú egymásutániség idejé-
ből kivezető „vágta” történetalakító
szerepe révén, mely – a nyitány ki-
emelt helyzete révén – a történet
egészének értelmezését az időbeli-
ség kérdésének távlatába állítja. Ki-
egészítik ezt a szöveg belső „tükre-
ként” olvasható motívumok, az ének,
a dal, a dobszó, a tánc ritmikus is-
métlődést sugalló képzetei is. Ezzel
szemben az idő „összedőlése” a szö-
veg zárlatában az eredettől való tá-
volság folyamatos fölszámolásaként,
kezdet és vég szerves egymásba kap-
csolódásaként értelmezi a történetet.

A prózai művek befogadásának kérdése az utóbbi időben egyre szorosabban kapcsolódott össze az időbeliség kérdésével. A *Rilke Kristóf kornétás...* elbeszélsmódja nem egyszerű: míg az első szakasz a szereplő belső magánbeszédéként jelenik meg, anélkül, hogy az elbeszélő nézőpontja érzékelhető lenne, a későbbi részek a történeten kívüli elbeszélő közléseként olvashatók. A szöveg az idő kétféle tapasztalatát így két különböző nézőpontból fogalmazza meg, végső soron nyitva (vagy megoldatlanul?) hagyva a kérdést, miként értelmezhető ezek viszonya. Vajon komolyan veendő-e a mottóban idézett 17. századi krónika, mely, arra utalva, hogy a kornétás túléli a háborút, s visszatér birtokrészére, viszonylagosnak mutatja az elbeszélő szavainak érvényét, s újabb távlatot nyit a történet értelmezésére?

KÉKESI ZOLTÁN

(*Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2002, 3360 Ft*)

JENEI GYULA:

Grafitnap

A Szolnokon élő költő kötetébe csupán bele-belepörgetve is világossá válik, hogy a versek a posztmodern jegyében, annak nagyfokú átélésével születtek. A könyv öt ciklusból épül

fel, azokat fokozatosan építve egymásra. Első olvasásra a lépcsőzetesség elve még nem szembetűnő; újraolvasva azonban a cikluscímeket, már felfedezhető a tudatos szerkesztettség.

Az első ciklus címe: *ha mennék*. Leghangsúlyosabb motívuma a soha el nem indulásban, egyszersmind az állandó megérkezésben, ittletben keresendő: „és amikor a zsebedbe nyúlsz, / tudjad: / két indulás között sosincs megérkezés, / legfeljebb, ha elképzeled” (*kavics*). Az egyszerű szóhasználat nem korlát, eszköz a költőnek. A látszólag felületesen egymásra dobált gondolatok lassú, lépő tónusa furcsán erőtlenné teszi a sorokat. Az esetlegesség eszköze ez is; azt szeretné megmutatni, mennyi esetlegességből áll össze – ha egyáltalán – az egész. Hangsúlyos még az idősíkok egymásra csúsztatása is. Jelenből múltba vagy közeli-távolabbi jövőbe kalauzol bennünket Jenei, s a legapróbb részletek is megragadják figyelmét: „két kimaradt fehér csempe, kólás- / flakon, olaj, bolti metélt” (*izek*). Nem mulasztja el a szentenciát sem, ugyanitt: „itt nem él meg egér. gyomorhajos koldus / ez a kamra, ácsingózik a bőség után; rég elfeledte, / milyen ízű a dióhoz harapott jonatán”.

A második részegységben, a *medencekényszerben* feltűnik a címadó színesztétzia, a *grafitnap* is, ez a furcsa összetétel, mely csak a könyv elolvasása után nyerhet értelmet.